

Warszawa, 28 marca 2022 r.

MINISTER
SPRAWIEDLIWOŚCI

DLPK-I.053.9.2021

Dot. II.5150.1.2021.MM

Pan

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

w odpowiedzi na Pana pismo z dnia 25 sierpnia 2021 r., znak sprawy II.5150.1.2021.MM, dotyczące zagadnienia realizacji prawa do obrony w postępowaniu przyspieszonym w zakresie przepisów ograniczających prawo do wyboru obrońcy, uprzejmię przedstawiam następujące stanowisko.

Prawo do obrony (*ius defensionis*) jest fundamentalną zasadą procesu karnego oraz elementarnym standardem demokratycznego państwa prawnego, mającym swoje umocowanie w normach konstytucyjnych, konwencyjnych i traktatowych. Jednym z najistotniejszych jego przejawów jest prawo oskarżonego do posiadania obrońcy i korzystania z niego na wszystkich etapach postępowania karnego. Nie sposób jednak zgodzić się z twierdzeniem, że przepisy Kodeksu postępowania karnego oraz wydane na ich podstawie regulacje podstawowe odnoszące się do kwestii funkcjonowania prawa do obrony w postępowaniu przyspieszonym są sprzeczne z treścią art. 42 ust. 2 Konstytucji RP, art. 6 ust. 3 lit. b i c Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284), czy wymogami wynikającymi z prawa Unii Europejskiej.

Nie budzi żadnych wątpliwości, że prawo do obrony stanowi jeden z fundamentalnych elementów prawa do rzetelnego postępowania, wyrażonego w art. 6 Konwencji. Kwestia ta wielokrotnie pojawiała się w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu na gruncie zarzutów podnoszonych przez skarżących na podstawie art. 6 ust. 3 lit. c Konwencji i wielokrotnie Trybunał podkreślał, jak bardzo prawo to jest istotne. Trybunał wskazywał także, że art. 6 ust. 3 Konwencji ma zastosowanie do postępowania przygotowawczego, wobec czego wymagane jest, by podejrzany miał możliwość kontaktu i skonsultowania się bez udziału osób trzecich z obrońcą jeszcze przed pierwszym przesłuchaniem przez Policję, a jeśli miało miejsce zatrzymanie – od momentu

zatrzymania. W niektórych przypadkach (osób szczególnie wrażliwych z uwagi na wiek lub stan psychiczny) ETPC wskazywał także na wymóg kontaktu bezpośredniego¹. Możliwość wprowadzenia ograniczeń w tym zakresie Trybunał uznawał za dopuszczalną, jednak jedynie z uzasadnionych powodów². Zwrócić przy tym należy uwagę na wielokrotnie podkreślany fakt, że kwestia zapewnienia realizacji prawa do obrony winna podlegać zawsze odrębnemu badaniu, z uwzględnieniem specyficznych okoliczności danej sprawy i ewentualnych konsekwencji kontynuowania postępowania bez udziału obrońcy. Przedmiotem badania Trybunału jest przy tym zawsze ogólna rzetelność postępowania jako całości³. Nie można jednakże wykluczyć, że nawet pojedynczy czynnik będzie na tyle decydujący, że przesądzi o nierzetelności całego postępowania. Z drugiej strony, nawet jeżeli istotne podstawy mogą wyjątkowo uzasadniać odmowę dostępu do obrońcy, ograniczenie takie – niezależnie od jego uzasadnienia – nie może bezprawnie naruszać praw oskarżonego wynikających z art. 6 Konwencji. Trybunał wskazał też, że nawet gdy nie wystąpią istotne powody ograniczenia prawa do obrony, istnieje możliwość wykazania, że wyjątkowo, w szczególnych okolicznościach sprawy, ogólna rzetelność postępowania nie została nieodwracalnie naruszona przez brak dostępu do obrońcy. Należy wtedy wziąć m.in. pod uwagę w jakich okolicznościach uzyskano wyjaśnienia podejrzanego, czy się z nich wycofał i po jakim czasie, czy jego wyjaśnienia były podstawą skazania, czy też oparto się na innych dowodach, czy miał on możliwość zakwestionowania dowodów, czy postępowanie dowodowe zostało przeprowadzone zgodnie z obowiązującymi przepisami itd.⁴.

U podstaw powyższych konkluzji Trybunału stała m.in. dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności⁵. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę na art. 3 ust. 6 dyrektywy, który przewiduje wyjątki od wymogu zapewnienia podejrzanemu obrońcy stanowiąc, że: „W wyjątkowych okolicznościach i jedynie na etapie postępowania przygotowawczego państwa członkowskie mogą zastosować czasowo odstępstwo od stosowania praw przewidzianych w ust. 3, w zakresie, w jakim jest to uzasadnione –

¹ Wyrok ETPC z 27.11.2008 r. w sprawie Salduz p. Turcji [WI], skarga nr 36391/02, wyrok ETPC z 9.11.2018 r. Beuze p. Belgii [WI], skarga nr 71409/10.

² Cyt. pow. wyrok w sprawie Salduz p. Turcji.

³ Wyrok ETPC z 23.5.2019 r. w sprawie Doyle p. Irlandii, skarga nr 51979/17.

⁴ Cyt. pow. wyrok w sprawie Beuze p. Belgii.

⁵ Dz. Urz. UE L 294 z 2013 r., s. 1.

w świetle konkretnych okoliczności danej sprawy – jednym z następujących istotnych powodów:

- a) w przypadku pilnej potrzeby zapobieżenia poważnym negatywnym konsekwencjom dla życia, wolności lub nietykalności cielesnej jakiejś osoby;
- b) w przypadku konieczności podjęcia przez organy ścigania natychmiastowego działania w celu niedopuszczenia do narażenia postępowania karnego na znaczący uszczerbek”.

Niezależnie od tego, że Trybunał przewiduje wyjątkowo możliwość odstępstwa od realizacji gwarancji przewidzianych treścią art. 6 ust. 3 lit.c Konwencji, należy zwrócić uwagę, że przepis ten nie określa sposobu wykonywania prawa dostępu do obrońcy ani jego treści. W tym zakresie pozostawiono państwu margines swobody (tak np. w przywołanym przez Pana Rzecznika wyroku ETPC z 19 listopada 1993 r. w sprawie *Imbrioscia p. Szwajcarii*, skarga nr 13972/88), jednakże zawsze treść i sposób wykonywania tego prawa powinny być ustalane zgodnie z ogólnym celem Konwencji, a zatem prawo to ma być efektywne i skuteczne.

Przekładając powyższe na realia konkretnych spraw przytoczyć należy choćby sprawę *Ibrahim i inni p. Zjednoczonemu Królestwu*⁶, w której Trybunał stwierdził, że nie stanowi naruszenia prawa do obrony i szerzej prawa do rzetelnego procesu opóźnienie w zapewnieniu zatrzymanym dostępu do adwokata, jak również dopuszczenie podczas następujących później procesów dowodów z zeznań i wyjaśnień złożonych bez obecności adwokata, w sytuacji gdy w czasie wstępnego przesłuchania przez Policję istnieje pilna konieczność zapobieżenia poważnym negatywnym konsekwencjom dla życia i zdrowia społeczeństwa, a całość postępowania była rzetelna. Z kolei we wspomnianej już sprawie *Imbrioscia p. Szwajcarii* Trybunał nie stwierdził naruszenia art. 6 ust. 3 lit. c Konwencji uznając, że pomimo iż obrońca skarżącego nie był zawiadamiany o wszystkich terminach przesłuchania, postępowanie jako całość było rzetelne, gdyż obrońca ani w przesłuchaniach, w których uczestniczył, ani przy zaznajamianiu się z materiałami śledztwa, nie przejawiał żadnej aktywności. Podobnie Trybunał stwierdził, że nie doszło do naruszenia, mimo braków w zakresie realizacji prawa do obrony na etapie postępowania przygotowawczego, z uwagi

⁶ Wyrok ETPC z 13.9.2013 r. w sprawie *Ibrahim i inni p. Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 50541/08 i 3 inne.

na rzetelność postępowania jako całości np. w sprawie Doyle p. Irlandii⁷. Z kolei w sprawie Bouglame p. Belgii⁸ Trybunał za ofiarę naruszenia nie uznał też osoby, której odmówiono pomocy prawnej w czasie zatrzymania przez Policję, a która została następnie prawomocnie uniewinniona od popełnienia zarzuconych jej przestępstw. W cytowanej zaś wyżej sprawie Beuze p. Belgii Trybunał wskazał natomiast, że w przypadku braku bezzwłocznego zapewnienia pomocy obrońcy, istotne jest, czy podejrzanego powiadomiono o takim prawie oraz czy pouczone o prawie do zachowania milczenia i prawie nieobciążania siebie samego.

Wymaga w tym miejscu podkreślenia, że mimo braków w zapewnieniu prawa do obrony na etapie postępowania przygotowawczego Trybunał stwierdzał brak naruszenia art. ust. 3 lit. c Konwencji w sprawach znacznie bardziej skomplikowanych pod względem dowodowym niż sprawy, które mogą być rozpoznawane w trybie przyspieszonym. Zgodnie bowiem z art. 517b § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 534 z późn. zm.) w postępowaniu przyspieszonym mogą być rozpoznawane jedynie sprawy, w których prowadzi się dochodzenie i tylko jeżeli sprawca został ujęty na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa lub bezpośrednio potem, czyli w sprawach nieskomplikowanych dowodowo, w których sprawstwo nie budzi zastrzeżeń. Rola i zadania obrońcy w takim postępowaniu oraz konsekwencje związane z brakiem jego obecności, szczególnie osobistej, siłą rzeczy są mniejsze niż w skomplikowanych sprawach, w których wina podejrzanego jest kwestionowana. Podkreślić też należy (szczególnie w świetle standardu wynikającego z wyroku w sprawie Beuze p. Belgii), że prawo krajowe, w tym przypadku art. 517c § 2 k.p.k., nakłada na organy ścigania obowiązek poinformowania podejrzanego o prawie do składania wyjaśnień, odmowy składania wyjaśnień lub odpowiedzi na pytania, a także prawie do obrońcy. Ponadto na mocy art. 517j k.p.k. dla celów postępowania przyspieszonego i stworzenia realnej możliwości skorzystania z prawa do obrony wprowadzono obowiązek pełnienia dyżurów przez adwokatów i radców prawnych.

To ostatnie rozwiązanie zostało uznane za wystarczające dla celów art. 6 ust. 3 lit. c Konwencji w procesie wykonania wyroku wydanego przez Trybunał w sprawie Płonka p. Polsce⁹, w której Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 ust. 3 lit. c Konwencji, ponieważ skazanie skarżącej zostało oparte na wyjaśnieniach złożonych na etapie postępowania przygotowawczego, które osoba ta składała nie mając obrońcy, znajdując się wtedy

⁷ Wyrok ETPC z 23.5.2019 r. w sprawie w sprawie Doyle p. Irlandii, skarga nr 51979/17, czy też wyrok ETPC z 11.07.2019 r. w sprawie Olivieri p. Francji, skarga nr 62313/12, wyrok ETPC z 11.7.2019 r. w sprawie Bloise p. Francji, skarga nr 30828/13.

⁸ Decyzja o niedopuszczalności z 2.3.2010 r., w sprawie Bouglame p. Belgii, skarga nr 16147/08.

⁹ Wyrok ETPC z 31.3.2009 r. w sprawie Płonka p. Polsce, skarga nr 20310/02.

w szczególnej kondycji fizycznej i psychicznej. Trybunał uznał za niewystarczający fakt pouczenia jej o przysługującym prawie do obrony, bez załączenia do akt sprawy jej wyraźnego zrzeczenia się obrońcy. Co wymaga zaakcentowania, nadzór nad wykonaniem tego wyroku został zamknięty po przedstawieniu przez Rząd w dniu 3 listopada 2015 r. raportu z wykonania wyroku. W raporcie poza wskazaniem na nowelizację art. 300 i 301 k.p.k. i wprowadzeniem w art. 79 § 1 k.p.k. regulacji pkt 3 i 4, szczególną uwagę przywiązano do kwestii regulacji gwarantujących zapewnienie obrońcy w postępowaniu przyspieszonym. W tym zakresie podkreślono, że wydane na podstawie art. 517j § 2 k.p.k. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym¹⁰ zapewniło uproszczoną procedurę ustanawiania przez podejrzanego obrońcy z listy adwokatów i radców prawnych pełniących swoje obowiązki w ramach dyżuru. Wskazano również, że zgodnie z § 8 ust. 1 rozporządzenia, gdy podejrzanemu nie ma obrońcy organ prowadzący postępowanie przygotowawcze poucza podejrzanego o jego prawie do pomocy prawnej i dostarcza podejrzanemu listę prawników pełniących dyżur. Oświadczenie podejrzanego w sprawie ustanowienia obrońcy jest dołączane do wniosku o rozpatrzenie sprawy w trybie postępowania przyspieszonego. W raporcie podkreślono, że § 8 ust. 1 rozporządzenia przewiduje, iż wniosek podejrzanego o wyznaczenie obrońcy jest bezpośrednio przekazywany przez organ prowadzący postępowanie do sądu właściwego wraz z dokumentami przedstawionymi przez podejrzanego celem udowodnienia, że nie jest on w stanie ponieść kosztów obrony i jest rozpoznawany priorytetowo.

W oparciu o powyższy raport, uznając przedstawione rozwiązania za wystarczające, Komitet Ministrów Rady Europy zamknął nadzór nad wykonaniem wyroku rezolucją z dnia 9 grudnia 2015 r.¹¹.

Zagadnienie prawa do obrony jako konstytucyjnej zasady mającej na celu ochronę praw osobistych każdego obywatela, stanowi także przedmiot licznych orzeczeń sądowych oraz opracowań naukowych. Trybunał Konstytucyjny, w ślad za doktryną¹² i orzecznictwem sądów międzynarodowych, wyróżniał dwa aspekty prawa do obrony¹³. Pierwszym jest tzw. obrona formalna, tj. prawo do skorzystania z pomocy profesjonalnego obrońcy z wyboru lub z urzędu. Drugi to tzw. obrona materialna, tj. możliwość osobistego bronięcia interesów przez

¹⁰ Dz.U. z 2015 r. poz. 920.

¹¹ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-159695>.

¹² S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2008, s. 304 i n.; A. Murzynowski, *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1994, s. 272.

¹³ Wyrok TK z 17.2.2004 r., sygn. SK 39/02, OTK ZU nr 2/A/2004, poz. 7; wyrok TK z 6.12.2004 r., sygn. SK 29/04 i z 7.10.2008 r., sygn. P 30/07, OTK ZU nr 8/A/2008, poz. 135.

osobę, wobec której toczy się postępowanie represyjne, w tym m.in. prawo do odmowy składania wyjaśnień, prawo wglądu w akta sprawy czy składania wniosków dowodowych. Trybunał Konstytucyjny¹⁴ podkreślił, że zarzut naruszenia prawa do obrony powinien być rozpatrywany z uwzględnieniem art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, formułującego dopuszczalne warunki ograniczenia konstytucyjnych praw i wolności. Ograniczenia te mogą zostać uznane za zgodne z Konstytucją RP pod warunkiem, że są wprowadzane w ustawie, są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej lub wolności i praw innych osób oraz nie naruszają istoty ograniczanego prawa. W ramach oceny ich konstytucyjności należy m.in. ustalić:

- 1) czy wprowadzone ograniczenie jest w stanie doprowadzić do zamierzonych skutków;
- 2) czy jest niezbędne dla ochrony wartości, wymienionych w art. 31 ust. 3 Konstytucji;
- 3) czy jest proporcjonalne, tzn. czy jego negatywne konsekwencje dla obywateli pozostają we właściwej proporcji do osiągniętego efektu¹⁵.

W aspekcie powyższego obecne unormowania dotyczące postępowania przyspieszonego w pełni realizują zasady rzetelnego procesu, zaś podejrzany/oskarżony ma zagwarantowane faktyczne prawo do obrony. Wbrew twierdzeniom zawartym w wystąpieniu Pana Rzecznika, podejrzany/oskarżony nie ma ograniczonej swobody w wyborze obrońcy, zaś uregulowania zawarte w art. 517j k.p.k. oraz wydanym na jego podstawie rozporządzeniu, gwarantują mu możliwość skorzystania z obrońcy z listy, w sytuacji gdyby nie miał możliwości wyznaczenia obrońcy spoza niej. Powyższe rozwiązanie nie ogranicza zatem konstytucyjnego prawa do obrony, a wręcz przeciwnie – stanowi zabezpieczenie gwarancji procesowych i jest zgodne z zasadą proporcjonalności, biorąc pod uwagę cele, które przyświecały ustawodawcy w powołaniu szczególnego postępowania, jakim jest postępowanie przyspieszone.

Zauważyć też trzeba, że art. 517j k.p.k. nie wprowadza zakazu ustanowienia obrońcy z wyboru spoza listy pełniących dyżur adwokatów i radców prawnych. Oczywiście możliwość ta będzie ograniczona czasowo, co jednak wynika ze specyfiki postępowania przyspieszonego. Tym samym nie można się zgodzić z postulatem zmiany treści przepisu

¹⁴ Wyrok TK z dnia 11.12.2008 r. sygn. akt K 33/07 opubl. OTK ZU nr 10A/2008, poz. 177.

¹⁵ Orzeczenie TK z 26.6.1995 r., sygn. K 11/94 i liczne późniejsze, np. wyrok z 29.1.2002 r., sygn. K 19/01, OTK ZU nr 1/A/2002, poz. 1.

§ 8 rozporządzenia. Pouczenie o możliwości wyboru obrońcy z listy w żaden sposób nie prowadzi do wniosku o niemożności ustanowienia obrońcy spoza niej.

Podkreślenia wymaga, że prawo do obrony nie jest prawem absolutnym. Postulowana formuła jego realizacji mogłaby skutecznie blokować pracę organów ścigania, czyniąc niemożliwym przeprowadzenie czynności np. z zatrzymanym, kiedy czas jest wysoce ograniczony, a tempo prowadzonego postępowania musi być zintensyfikowane. Instytucja zatrzymania występuje bowiem jako pewien wyjątek w ramach regulowania nietykalności i wolności osobistej jednostki. Wskazana zaś norma art. 301 k.p.k. jest realizacją prawa do obrony w postaci uprawnienia podejrzanego do przesłuchania go z udziałem ustanowionego obrońcy. Brak obrońcy podczas pierwszego przesłuchania podejrzanego w postępowaniu przygotowawczym (art. 300 i art. 301 k.p.k.) nie stanowi sam przez się – ze względu na treść art. 6 ust. 1 w zw. z art. 6 ust. 3 lit.c Konwencji – przeszkody do wykorzystania na rozprawie złożonych w takich warunkach jego wyjaśnień, o ile nie wystąpiła obiektywnie istniejąca podatność podejrzanego na pokrzywdzenie, np. z uwagi na jego wiek czy bezradność wywołaną czynnikami społecznymi lub stanem zdrowia, w tym uzależnieniem od narkotyków lub alkoholu¹⁶.

Mając powyższe na uwadze nie można zgodzić się ze stanowiskiem Pana Rzecznika, że wątpliwości budzi prawidłowość rozwiązania limitującego w postępowaniu przyspieszonym wybór przez oskarżonego obrońcy, ograniczając go do adwokatów oraz radców prawnych umieszczonych na udostępnionej mu przez organ procesowy liście, o której mowa w § 8 ust. 1 i 2 rozporządzenia i braku pouczenia o możliwości wyboru obrońcy spoza tej listy. Udział obrońcy w postępowaniu przyspieszonym opiera się na zasadach ogólnych, a więc co do zasady uzależniony jest on od woli oskarżonego. Oskarżony ma swobodę w decydowaniu o tym czy będzie korzystał z pomocy obrońcy, czy też będzie bronił się samodzielnie, tj. bez udziału obrońcy. W sytuacji podjęcia przez oskarżonego decyzji o potrzebie reprezentowania jego interesów w procesie przez profesjonalnego pełnomocnika oskarżony może ustanowić obrońcę z wyboru lub złożyć wniosek o wyznaczenie mu obrońcy z urzędu.

Z uwagi na dynamikę postępowania przyspieszonego, w celu zapewnienia oskarżonemu realnych możliwości korzystania z pomocy obrońcy, sprawnego wyznaczania przez sąd obrońcy z urzędu oraz niezwłocznego podejmowania przez ustanowionego lub wyznaczonego obrońcę czynności obrończych, na mocy art. 517j § 1 k.p.k. wprowadzony

¹⁶ Postanowienie SN z 5.4.2013 r., III KK 327/12, opubl. OSNKW 2013/7, poz. 60.

został obowiązek pełnienia dyżurów przez adwokatów i radców prawnych świadczących pomoc prawną w sprawach rozpoznawanych w postępowaniu przyspieszonym. Mają one ułatwić szybkie ustanowienie obrońcy przez oskarżonego, na co wprost wskazuje art. 517c § 2 k.p.k. w zw. z § 8 ust. 1 i 2 rozporządzenia. Regulacji tych nie należy jednak traktować jako norm ustanawiających zasadę, że w postępowaniu przyspieszonym wybór obrońcy przez oskarżonego czy też wyznaczenie obrońcy z urzędu może nastąpić jedynie spośród adwokatów i radców prawnych pełniących dyżur. Z żadnego obowiązującego unormowania ograniczenie takie *explicite* nie wynika, w tym również z art. 517j § 1 k.p.k. Treść normatywna tego przepisu jest jednoznaczna. Nie można zatem utrzymywać, że treść art. 517j § 1 k.p.k., w powiązaniu z treścią § 8 ust. 1 i 2 rozporządzenia, wyklucza możliwość nawiązania przez oskarżonego kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym innym niż pełniący dyżur. W sytuacji obrony z wyboru oskarżony może powołać jako obrońcę każdego adwokata lub radcę prawnego, o ile ten będzie tylko w stanie szybko stawić się przed organem procesowym i wziąć udział w czynnościach. Innymi słowy, oskarżony nie jest zobligowany do wyboru jednej z osób widniejących na okazanej mu przez organ procesowy liście.

W przypadku, gdy w postępowaniu przyspieszonym zajdzie konieczność ustanowienia oskarżonemu obrońcy z urzędu, sąd także nie jest bezwzględnie związany listą dyżurujących adwokatów i radców prawnych, co oznacza, że może on wyznaczać oskarżonemu obrońcę także spośród innych adwokatów i radców prawnych, pod warunkiem, że osoba taka, wobec faktu „niedyżurowania” w określonym momencie, wyrazi zgodę na podjęcie się czynności obrończych i będzie w stanie wywiązać się z obowiązku niezwłocznego stawiennictwa. Niemożność niezwłocznego stawiennictwa koliduje bowiem w szybkością biegu postępowania przyspieszonego.

W świetle powyższego, nieuprawnione jest twierdzenie, że w postępowaniu przyspieszonym oskarżony ma ograniczony, a nie swobodny, wybór osoby obrońcy. Wybór ten nie jest bowiem wyborem „przymusowym” i nie sprowadza się wyłącznie do adwokatów oraz radców prawnych pełniących na podstawie art. 517j § 1 k.p.k. tzw. dyżur obrończy. Wprowadzanie do porządku prawnego normy nakładającej na organ procesowy obowiązek pouczenia oskarżonego o możliwości ustanowienia obrońcy z wyboru także spoza listy osób dyżurujących jest zabiegiem pozbawionym uzasadnionych podstaw i racji.

Odnosząc się z kolei do zarzutu braku zapewnienia w postępowaniu przyspieszonym, z uwagi na występującą tutaj szybkość procedowania, oskarżonemu i jego obrońcy odpowiedniego czasu pozwalającego im na realne przygotowania się do obrony nie można zapominać o szczególnej istocie tego postępowania. Zważywszy na zawarte w k.p.k.

ustawowe kwantyfikatory warunkujące możliwość zastosowania trybu przyspieszonego należy jeszcze raz podkreślić, że niezbędnym czynnikiem do tego jest stosunkowo prosty charakter sprawy, skutkujący możliwością jej szybkiego, sprawnego oraz sprawiedliwego rozpoznania, tj. bez potrzeby angażowania w ten proces znacznych zasobów ludzkich i środków finansowych. Wymagane ujęcie sprawy na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem, przekazanie sprawy w ciągu 48 godzin do dyspozycji sądu wraz z wnioskiem o rozpoznanie sprawy w trybie przyspieszonym, dopuszczalność przerw w rozprawie trwających łącznie nie dłużej niż 14 dni, a także istniejąca prognoza, że wymiar orzeczonej wobec oskarżonego kary pozbawienia wolności nie przekroczy 2 lat, prowadzą do wyeliminowania z trybu przyspieszonego spraw złożonych i zawiłych zarówno pod względem faktycznym, dowodowym jak i prawnym. Wymienione okoliczności jednoznacznie wskazują, że postępowanie przyspieszone stosuje się wyłącznie do określonej kategorii spraw odznaczających się nieskomplikowanym stanem faktycznym opartym na zwięzłym i niebudzącym wątpliwości materiale dowodowym.

Uwzględniając zatem fakt, że w trybie przyspieszonym procedowane są wyłącznie sprawy drobne i klarowne, jak też pamiętając o tym, iż przyznanie „odpowiedniego czasu” na obronę jest każdorazowo uzależnione od okoliczności konkretnej sprawy, argumentacja o potrzebie zapewnienia w postępowaniu przyspieszonym dłuższego czasu do przygotowania obrony jest nietrafna i przeczy głównej idei tego postępowania którą jest szybkość rozpoznania sprawy. Oczywiście jest, że w razie wystąpienia jakichkolwiek wątpliwości co do tego czy oskarżonemu zagwarantowany był odpowiedni czas na przygotowanie obrony sąd dysponuje instrumentami prawnymi pozwalającymi mu na przekazanie sprawy prokuratorowi w celu przeprowadzenia postępowania przygotowawczego na zasadach ogólnych bądź rozpoznanie sprawy w trybie zwyczajnym (art. 517g k.p.k.).

Nie sposób też podzielić słuszności zapatrywania o potrzebie wyznaczenia w postępowaniu przyspieszonym ściśle oznaczonego terminu obligującego sąd do rozpoznania złożonego przez oskarżonego wniosku o wyznaczenie obrońcy z urzędu. Istniejące w tym przedmiocie uregulowania są poprawne i nie wymagają korekty. Wynikający z art. 81a § 2 k.p.k. nakaz niezwłocznego rozpoznania wniosku o ustanowienie obrońcy z urzędu gwarantuje oskarżonemu w postępowaniu przyspieszonym szybki dostęp do pomocy prawnej oraz natychmiastowe podjęcie czynności obrończych przez osobę wyznaczoną do tego przez sąd. Zawarta w art. 81a § 2 k.p.k. zasada rozpatrywania wniosku o wyznaczenie obrońcy z urzędu w możliwie najkrótszym czasie, a więc tak szybko jak to jest tylko możliwe, podlega dodatkowemu wzmocnieniu w wyniku dopuszczenia możliwości przekazania tego

wniosku sądowi przez organ prowadzący postępowanie przygotowawcze za pośrednictwem telefaksu lub poczty elektronicznej, a także powiadamiania przez sąd oskarżonego i obrońcę, w razie wystąpienia okoliczności wskazujących na konieczność natychmiastowego podjęcia obrony, o fakcie wyznaczenia obrońcy drogą telefoniczną, za pomocą telefaksu, poczty elektronicznej albo w inny stosowny sposób (art. 81a § 3 k.p.k.).

Mając na względzie wskazaną specyfikę postępowania przyspieszonego, sprowadzającą się do podejmowania w krótkim czasie szeregu czynności procesowych mających ważne znaczenie z punktu widzenia interesów oskarżonego, posługiwanie się przy rozpoznaniu wniosku o wyznaczenie obrońcy z urzędu zakreślonym terminem może być niekorzystne dla oskarżonego i prowadzić do naruszenia jego prawa do obrony. Warunkiem efektywnego korzystania z prawa do obrońcy jest szybkie rozpoznanie wniosku o wyznaczenie obrońcy z urzędu, tzn. bez niepotrzebnej zwłoki. Wprowadzanie zaś maksymalnie oznaczonego terminu jawi się jako niepotrzebne, gdyż w rzeczywistości może prowadzić do nieuzasadnionych opóźnień w podejmowaniu decyzji w tym przedmiocie w sprawach pilnych wymagających natychmiastowego procedowania.

Odnosząc się natomiast do braku obowiązywania wyraźnej normy prawnej zakazującej organowi procesowemu przeprowadzanie czynności przesłuchania oskarżonego do czasu powołania przez niego obrońcy, rozpoznania wniosku o ustanowienie obrońcy z urzędu czy nawiązania przez oskarżonego kontaktu z obrońcą, zaznaczenia wymaga, że z treści orzeczeń zapadłych przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka nie da się wyprowadzić wniosku, iż istnieje generalny wymóg zapewnienia obecności obrońcy podczas każdego przesłuchania oskarżonego, pod rygorem niedopuszczalności wykorzystania złożonych przez niego w takich warunkach wyjaśnień. Obecność obrońcy jest wymagana w sytuacjach obiektywnie istniejącej podatności oskarżonego na pokrzywdzenie, np. z uwagi na jego wiek czy bezradność wywołaną czynnikami społecznymi lub stanem zdrowia. Ponadto nie można zapominać o tym, że oskarżony nie ma obowiązku składania wyjaśnień i może ich odmówić bez podawania jakichkolwiek powodów, o czym jest informowany przez organ procesowy, w tym także poprzez wręczenie mu odpowiedniego pouczenia na piśmie (art. 175 § 1, art. 300 § 1, art. 386 § 1 i 3, art. 517c § 2 k.p.k.). Nie bez znaczenia jest tu także okoliczność, że zgodnie z art. 245 § 1 i 2 k.p.k. zatrzymanemu w postępowaniu przyspieszonym na jego żądanie umożliwia się nawiązanie kontaktu oraz przeprowadzenie bezpośredniej rozmowy z dowolnie wskazanym przez niego adwokatem lub radcą prawnym albo wybranym adwokatem lub radcą prawnym pełniącym dyżur w związku z rozpoznawaniem spraw w postępowaniu przyspieszonym. Przepisy o postępowaniu

przyspieszonym zabezpieczają prawo oskarżonego do korzystania z pomocy obrońcy, przewidując w art. 517e § 1 i 1a k.p.k. obowiązek oznaczenia przez prezesa sądu lub sąd czasu na przygotowanie do obrony oraz umożliwienia oskarżonemu kontaktu z obrońcą bez obecności osób trzecich.

Dodatkowo wskazać trzeba, że w zakres rzetelności wykonywania zawodu adwokata i radcy prawnego wchodzi stawienie się w miejscu i terminie przeprowadzenia czynności wyznaczonych przez organ procesowy. Naruszenie tego obowiązku, bez należytego usprawiedliwienia, stanowi delikt dyscyplinarny w rozumieniu art. 80 ustawy – Prawo o adwokaturze oraz art. 64 ust. 1 ustawy o radcach prawnych.

Tym samym zawarte w piśmie Pana Rzecznika zarzuty, świadczące o ograniczeniu przez ustawodawcę prawa do obrony w postępowaniu przyspieszonym w zakresie wyboru obrońcy oraz przygotowania obrony, są w ocenie Ministra Sprawiedliwości niezasadne i nie zasługują na akceptację. Biorąc pod uwagę przytoczone powyżej orzecznictwo Trybunału i opisaną rezolucję, a w szczególności obowiązujące unormowania art. 517c § 2 k.p.k., brak jest potrzeby wprowadzania zmian w zakresie realizacji prawa do obrony w toku postępowania przyspieszonego w postulowanym przez Pana Rzecznika kierunku. Należy przy tym jeszcze raz podkreślić, że instrumenty prawa Unii Europejskiej nie zawierają przepisów odnoszących się do procedury ustanowienia obrońcy. Zagadnienie to pozostawione jest rozstrzygnięciu w systemach prawnych poszczególnych państw członkowskich w ramach ich autonomii proceduralnej. Jak wskazano wyżej, obowiązujące regulacje odnoszące się do przesłanek i zasad korzystania przez osobę, której dotyczy postępowanie przyspieszone, z prawa do pomocy obrońcy pozostają w zgodzie z art. 42 ust. 2 Konstytucji RP oraz obowiązującymi w tym zakresie unormowaniami międzynarodowymi, a tym samym nie wymagają zmian normatywnych ani interwencji legislacyjnej.

Z wyrazami szacunku

Z upoważnienia Ministra Sprawiedliwości

Marcin Warchol

Sekretarz Stanu

/podpisano elektronicznie/